

УДК 339.338.4

JEL Q18

Чернова А.М.²³*студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)***Яворська В.О.**²⁴*к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)*<https://orcid.org/0000-0002-2513-8431>

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ФОНДУ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті розглянуто особливості діяльності аграрного фонду на вітчизняному ринку сільськогосподарської продукції. Визначено основні функції аграрного фонду щодо стабілізації аграрного ринку України.

Ключові слова: аграрний фонд, організований аграрний ринок, сільськогосподарська продукція, інтервенції, ціна.

Чернова А.Н.*студентка, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Киев, Украина)***Яворська В.А.***к.э.н., доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Киев, Украина)*

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНОГО ФОНДА НА ОТЕЧЕСТВЕННОМ РЫНКЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

В статье рассмотрены особенности деятельности аграрного фонда на отечественном рынке сельскохозяйственной продукции. Определены основные функции аграрного фонда в стабилизации аграрного рынка Украины.

Ключевые слова: аграрный фонд, организованный аграрный рынок, сельскохозяйственная продукция, интервенции, цена.

Chernova A.*Student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)***Yavorska V.***Ph.D in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

²³ Чернова Анастасія Миколаївна, студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

²⁴ Яворська Валентина Олександрівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри біржової діяльності і торгівлі, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

MAIN ASPECTS OF THE AGRARIAN FUND ACTIVITY IN THE DOMESTIC AGRICULTURAL MARKET

The article deals with the main activities of the Agrarian Fund on the domestic market of agricultural products. The basic functions of the Agrarian Fund in stabilizing the agrarian market of Ukraine are determined.

Keywords: agrarian fund, organized agrarian market, agricultural products, intervention, price.

Актуальність проблеми. Однією з основних галузей економіки нашої країни є аграрний сектор. Сприятливий клімат та забезпеченість родючими ґрунтами створює всі необхідні умови для формування конкурентного потенціалу України на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Світовий досвід свідчить, що для забезпечення ефективного виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції необхідний механізм державного регулювання аграрного ринку. Враховуючи це, в Україні створений і функціонує Аграрний фонд як один з елементів інфраструктури організованого аграрного ринку, визначення ролі і місця якого є актуальними за сучасних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення організованого аграрного ринку, передусім ринку зерна, є предметом досліджень багатьох вітчизняних вчених, зокрема В. Андрійчука, В. Бойка, М. Калінчика, М. Лобаса, М. Маліка, П. Саблука, О. Скидана, М. Солодкого, О. Шпичака та інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення основних засад функціонування Аграрного фонду на ринку сільськогосподарської продукції України.

Результати дослідження. Сучасний стан ринку сільськогосподарської продукції формується під впливом багатьох суб'єктивних та об'єктивних факторів. Основу аграрного ринку формує зернове господарство, що визначає в сучасних умовах рівень розвитку всього аграрного сектору економіки України. До базової сільськогосподарської продукції, яка гарантує продовольчу безпеку країни, відноситься зерно [1, с. 108; 2].

Останніми роками вітчизняний ринок зернових і зернобобових культур демонструє позитивні тенденції нарощення обсягів виробництва (рис. 1).

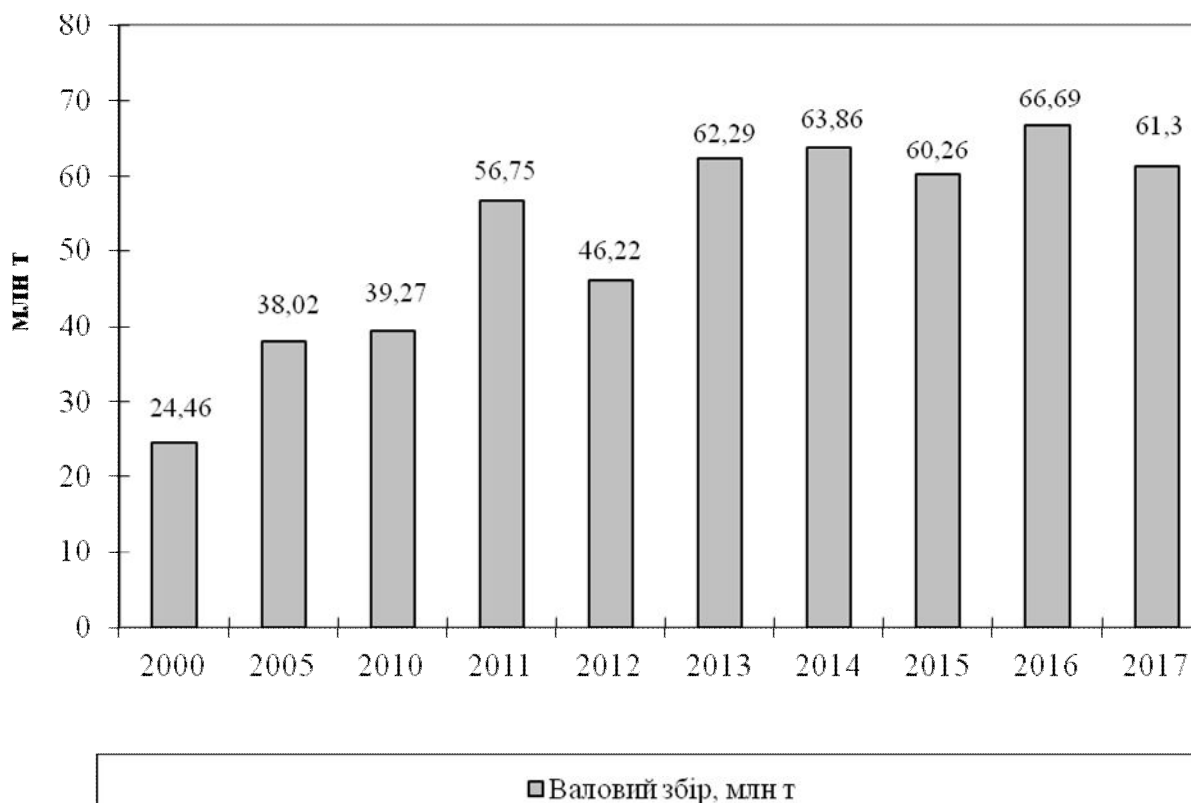

Рис. 1. Динаміка виробництва зернових і зернобобових культур в Україні, млн т
Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [3].

Обсяги виробництва зерна в Україні 2017 р. становили 61,3 млн т або, порівняно з 2000 р., зросли у 2,5 раза, а з 2010 р. – 1,6 раза. Водночас, 2016 р. був отриманий рекордний показник виробництва у 66,7 млн т, тоді як 2017 р. порівняно з 2016 р. зафіксовано зниження на рівні – 8% [3].

Значні обсяги виробництва зерна свідчать про зростаючу потребу в пошуку ефективних каналів реалізації продукції. Так, 2016 р. експорт зерна зріс на 8,4 % і становив 41,5 млн т, що в цілому – 62,8% від виробництва (табл 1).

Таблиця 1

Динаміка балансу зерна в Україні, млн т

Показник	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2016 до 2015 рр., +/-%
Виробництво	39,3	46,2	63,1	63,9	60,1	66,1	10
Зміна запасів на кінець року	-2,0	-10,1	6,9	3,0	-3,2	2,1	-
Імпорт	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	-
Усього ресурсів	41,5	56,5	56,5	61,1	63,5	64,2	1,1
Експорт	14,2	27,8	27,8	33,4	38,3	41,5	8,4
Використано на корм	14,8	16,1	16,2	15,7	14,2	12,3	-13,3
Використано на посів	3,2	3,0	2,9	2,9	2,6	2,3	-11,5
Втрати	0,8	1,5	1,5	1,6	1,4	1,4	-
Переробка на нехарчові цілі	1,7	1,5	1,4	1,3	1,1	1,0	-9
Фонд споживання	6,8	6,7	6,6	6,2	5,9	5,7	-3,4

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [3].

Потужний зерновий ринок потребує ефективної державної політики регулювання. Тому, ще 2004 р. з метою забезпечення державної політики у бюджетній, кредитній, цінній, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення був ухвалений Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України». Цей закон визначає аграрний ринок як сукупність правовідносин, пов'язаних з укладанням і виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції [4].

З метою забезпечення цінової стабілізації ринку сільськогосподарської продукції вищевказаний законодавчий акт увів діяльність двох інститутів організованого ринку сільськогосподарської продукції – Аграрний фонд та Аграрну біржу.

Аграрний фонд нині відіграє важливу роль у регулюванні цінової політики на організованому аграрному ринку. Під організованим аграрним ринком розуміється біржовий ринок сільськогосподарської продукції, який формується на торгових майданчиках Аграрної біржі, створеної за участі держави.

Діяльність Аграрного фонду регулюється «Положення про Аграрний фонд», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України «Про Аграрний фонд» від 6 липня 2005 р. №543(4).

Відповідно до чинного законодавства Аграрний фонд є державною спеціалізованою установою, уповноваженою Кабінетом Міністрів України проводити цінову політику в агропромисловій галузі економіки України [4, 5].

Основні функції Аграрного фонду полягають у здійсненні інтервенцій на ринку сільськогосподарської продукції (рис. 2).

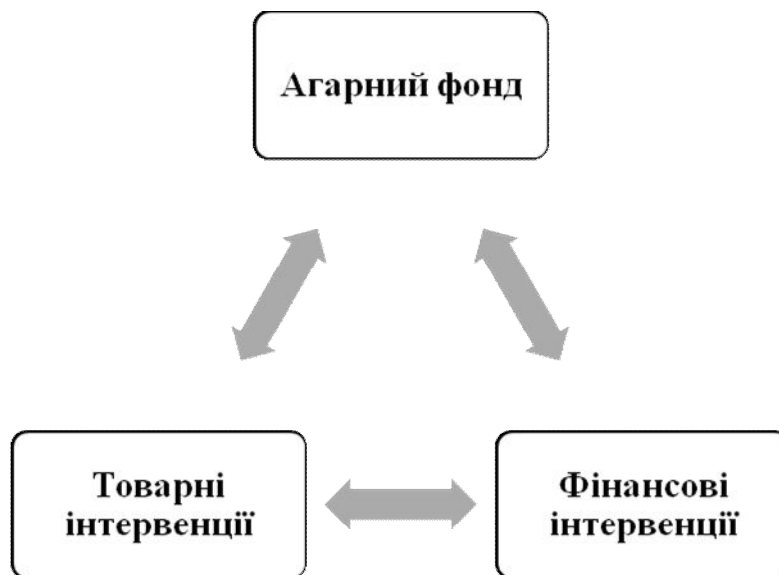

Рис. 2. Основні функції Аграрного фонду на ринку сільськогосподарської продукції
Джерело: побудовано на основі [4, 5].

Метою товарної інтервенції є продаж сільськогосподарської продукції при зростанні цін на організованому аграрному ринку понад максимальний рівень, зокрема завдяки продажу товарних деривативів. Водночас, фінансові інтервенції передбачають придбання сільськогосподарської продукції при падінні спотових цін на організованому аграрному ринку нижче мінімального рівня, серед іншого завдяки придбанню товарних деривативів [4, 5].

Основними заходами Аграрного фонду є [4, 5]:

- проведення цінової політики в АПК у межах, визначених законом, виконання від імені держави функції кредитора на період дії режиму заставних закупівель окремих об'єктів державного цінового регулювання;
- виконання бюджетних програм, визначених законом про Державний бюджет України на відповідний рік;
- формування державного інтервенційного фонду об'єктів державного цінового регулювання тільки для здійснення товарних і фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку.

З метою забезпечення ефективної, відкритої та прозорої роботи Аграрного фонду він має розгалужену мережу своїх відділів по всій країні.

2013 р. Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про створення в Україні ПАТ «Аграрний фонд». У капіталі фонду 100% належать державі, управління корпоративними правами здійснює Міністерство аграрної політики та продовольства. Також передбачається, що ПАТ, окрім інтервенцій, буде виконувати функції інвестора аграрного сектору, вкладаючи кошти в пріоритетні проекти, зокрема у виробництво залізничних вагонів, елеваторних потужностей, зрошувальних систем, переробних підприємств тощо [6].

Важливий момент при створенні ПАТ «Аграрний фонд» було те, що він отримав від ДСБУ «Аграрний фонд» функції форвардних закупівель зернових. Щороку Аграрний фонд отримує від держави значні кошти для підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Не менш важливу роль у стимулюванні розвитку біржової торгівлі відіграє впровадження державних форвардних закупівель Аграрним фондом. Основним недоліком форвардних закупівель залишається їх незначний обсяг, проте їх механізм використання забезпечує можливість кредитування майбутнього виробництва продукції. Динаміка форвардних закупівель Аграрного фонду відображена на рисунку 3.

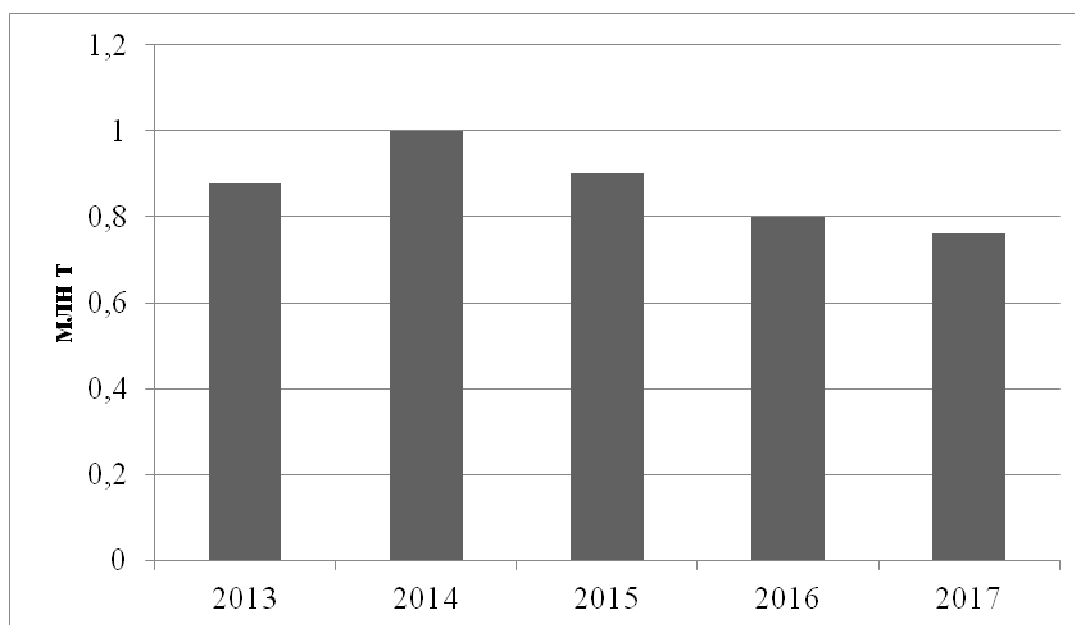

Рис. 3. Форвардні закупівлі Аграрного фонду, млн т

Джерело: побудовано за даними [7].

Так, найбільші форвардні закупівлі Аграрним фондом у період 2013–2017 рр. зафіксовані 2014 року на рівні 1 млн т зерна. Особливість форвардів 2017–2018 років у тому, що розмір попередньої оплати встановлюється рішенням Комісії з ризиків ПАТ «Аграрний фонд» відповідно до системи оцінки клієнтів, але не може перевищувати 65%

від загальної вартості поставки за договором. Рівень відсоткової ставки за користування коштами попередньої оплати становить від 22,5 до 27,5% річних без урахування курсових коливань і від 15 до 18% – з урахуванням курсових коливань [7].

Аналіз діяльності свідчить, що за підсумками 2017 року дохід ПАТ «Аграрний фонд» становив 4,3 млрд грн, чистий прибуток – 94,8 млн грн, порівняно з 48,7 млн грн 2016 р. Виконання фінансового плану підприємства в частині чистого прибутку становило 103,6%. Протягом 2017 р. ПАТ «Аграрний фонд» реалізовано 0,62 млн т зерна, вироблено 252,5 тис т борошна. Отже, частка Аграрного фонду на ринку борошна України зросла від 12,2 до 13%. Відповідно було реалізовано 248,7 тис. т борошна, з них – 19 тис т на експорт. Частка підприємства на ринку внутрішнього споживання борошна зросла до 15,6% [7].

Для подальшого вдосконалення діяльності Аграрного фонду на організованому аграрному ринку необхідно забезпечити:

- формування ефективного механізму реалізації товарних активів Аграрного фонду;
- розробку механізмів заставних закупівель зерна через надання кредиту під заставу зерна під мінімальні відсотки;
- розширення форвардних закупівель і вдосконалення базової лінійки форвардних контрактів;
- поліпшення системи гарантування виконання угод;
- повноцінне використання механізму обігу складських свідоцтв, що прискорить розвиток інфраструктури та логістики на ринку зерна.

Висновки. Отже, Аграрний фонд відіграє важливу роль у регулюванні цінової політики на ринку сільськогосподарської продукції України. Незважаючи на негативний бік, пов'язаний зі зловживаннями щодо використання бюджетних коштів, які часто можна було спостерігати в пресі, варто відмітити, що функціональне призначення даного інституту організованого аграрного ринку має бути спрямоване на сприяння забезпечення цінової рівноваги та стабільності товарного обігу основних видів сільськогосподарської продукції.

Література

1. Скидан О.В. Інституційні засади формування аграрної політики України: монографія / О.В. Скидан. – Житомир: Вид-во „Полісся”, 2010. – 576 с.

2. Лебідь В.М. Сучасний стан ринку зерна України, проблеми та перспективи розвитку / В.М. Лебідь, К.Є. Прищепя // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – №1(31). – С. 131–135.

3. Рослинництво України. Статистичний збірник за 2016–2017 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» №1877–15 від 24 червня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Аграрний фонд» від 6 липня 2005 р. №543 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

6. У ПАТовій ситуації опинився Аграрний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.silskivisti.kiev.ua/18965/print.php?n=18106>

7. Аналітична інформація Аграрного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrofond.gov.ua>.

References

15. Skydan O.V. (2010). *Instytutsijni zasady formuvannia ahrarnoi polityky Ukrainy* (Institutional Principles of the Formation of Ukrainian Agrarian Policy). Zhytomyr, Polissia. (in Ukr.).

16. Lebid V.M., Pryshepa K.Y. *Suchasnyj stan rynku zerna Ukrainy, problemy ta perspektyvy rozvytku* (The current state of the grain market of Ukraine, problems and prospects of development) *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, 2013, №1(31), P. 131–135. (in Ukr.).

17. Roslynyystvo Ukrainy. *Statystychnyj zbirnyk za 2016-2017* (Plant Growing of Ukraine. Statistical collection for 2016-2017). [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (Accessed 21 Mar 2018).

18. Zakon Ukrainy (2004) «*Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy*» (Law of Ukraine On State Support to Agriculture of Ukraine). [Online], available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>. (Accessed 29 Mar 2018).

19. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy (2005) «*Pro Ahrarnyj fond*» №543 (On the Agrarian Fund). [Online], available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>. (Accessed 29 Mar 2018).

20. In the PAT situation, the Agrarian Fund of Ukraine appeared. [Online], available at: <http://www.silskivisti.kiev.ua/18965/print.php?n=18106>. (Accessed 20 Sep 2017).

21. Analytical information of the Agrarian Fund. [Online], available at: <http://agrofond.gov.ua>. (Accessed 29 Mar 2018).